

Сучасні підходи до розвитку зв'язного мовлення у дітей

Проблема розвитку зв'язного мовлення дітей добре відома педагогічним працівникам. Тож головним завданням для вихователів ЗДО є вдосконалення діалогічного та монологічного мовлення дітей, що сприяє розвитку їх зв'язного мовлення. Цю проблему можна вирішити через різні види мовленнєвої діяльності: переказ літературних творів, складання описових розповідей, створення творчих оповідань, заучування віршів, складання розповідей за картиною.

Щоб досягти певних результатів, першочергово треба враховувати умови для успішної реалізації ідей програми з мовленнєвого розвитку, а також слід використовувати нетрадиційні форми роботи з дітьми з формування зв'язного мовлення.

Умови, які повинен враховувати педагог, для успішної реалізації ідей програми з мовленнєвого розвитку:

- * Насамперед, новий мовленнєвий матеріал, незнайома інформація мають подаватися дитині з урахуванням її потреб, намірів, інтересів. Майстерність педагога, саме у тому й полягає, щоб побачити настрій, бажання, стан вихованця.

- * Не варто до кінця розкривати перед дітьми всі особливості мовленнєвого матеріалу. Краще, коли дошкільнята самостійно або разом з дорослим дошукують елементів новизни, несхожості-схожості, варіативності. Дітям імпонує позиція дослідників, відкривачів. Однак елементи новизни варто поєднувати з набутим досвідом, знайомою інформацією,

- * Не варто активно закликати дітей до спільної роботи, гри, а тим паче, відвертати їхню увагу від вільної, самостійно обраної діяльності, краще – зацікавити їх.

- * Дорослий має задовольнити бажання дитини взяти участь у спільній діяльності, паралельно реалізуючи мовленнєві, пізнавальні, розвивальні педагогічні завдання.

- * За особистісно орієнтованого підходу однотипні вказівки, повчання, особливо для всієї групи дітей, не мають права на існування.

- * Реалізуючи завдання комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини, дорослий має всіляко спонукати її до активності, свідомо обмежуючи свою участь доречними, лаконічними висловлюваннями

- * Важливо, щоб дорослий брав на себе роль не контролера чи експерта, а носія інформації. За умови, що вихователь є для дитини авторитетною особою, така форма пред'явлення вимог спонукає її до саморегуляції і самокорекції.

Одним із методів, які полегшують процес становлення зв'язного мовлення, є мнемотехніка. **Мнемотехніка** (від грецької – пам'ять і мистецтво) – це спосіб покращення нової інформації шляхом утворення асоціативних зв'язків за допомогою спеціальних методів і прийомів.

Мнемотехніка є системою методів і прийомів, які забезпечують успішне запам'ятовування, збереження і відтворення інформації, знань про особливості об'єктів природи, про навколишній світ, ефективне запам'ятовування структури розповіді, і, звичайно, розвиток мовлення. Адже саме за допомогою мнемотехніки, (яка є своєрідним зоровим планом для створення монологів і допомагає дітям в правильній послідовності будувати розповіді, лексико-граматично її наповнити), можна розвивати у дітей уміння розуміти і переповідати знайомі казки, вірші; навчати малюків правильній звуковимові; знайомити з літерами та цифрами; розвивати у дітей розумову активність, спостережливість, кмітливість, мислення, увагу, пам'ять, уяву; сприяти вирішенню дошкільниками винахідницьких завдань ігрового, казкового, етичного характеру.

Мнемотехнічні прийоми: аналогія, трансформація, тлумачення, зв'язування (колаж), сюжет, логічні запитання, небилиці, піктограми, мнемоквадрати, мнемодоріжки, мнемотаблиці, передача змісту відповідними рухами, передача змісту через гру драматизацію (інсценування)

Особливості технології:

– Використання не зображення предмету, а символів для запам'ятовування.

Етапи роботи з мнемотаблицями:

1. Розглядання таблиці і розбір того, що на ній зображено.

2. Здійснюється перекодування інформації, тобто перетворення з абстрактних символів в образи.
3. Після перекодування здійснюється переказ казки чи оповідання по заданій темі.

Послідовність роботи з мнемотаблицями:

1. Введення елементів символів (форми, величини, дії).
2. Використання опорних схем на всіх видах занять, різних видів діяльності (для вироблення в дитини звикання, розуміння, що символ універсальний).
3. Введення заперечень.
4. Поєднання символів, читання їх ланцюжка.
5. Самостійний пошук дітьми зображень, що символізують якість.
6. Творче створення дітьми опорних схем.

Приєм “Трансформація” дозволяє при вивченні об’єктів перетворювати їх на інші за значенням та образом, що легше для запам’ятовування. Наприклад: образ яблука ми можемо трансформувати в будь – яку цифру

Приєм “Піктограм” (абетка символів) для заучування віршів, скоромовок, переказу сюжету твору. Піктограми – маленькі прості малюночки, значки, в яких виділяються суттєві ознаки предмета або поняття.

Наприклад: слова – предмети: гриб, дощ, сонце, мураха, метелик, миша, горобець, заєць, лисиця, жаба.

Слова – дії: повзає, стрибає, літає, ходить, бігає, росте, світить, покажи

Слова – властивості: великий, маленький, сумний, веселий

Символи – прикметники:

Метод колажів (від франц. “наклеювання”) – аркуш картону, на якому наклеєні або намальовані від 7 до 50 малюнків. Малюнки повинні бути різноманітними, не повторюватися, різні за змістом та розмірами. В деяких колажах, можна використовувати цифри, букви.

Метод аналогії:

Коректурні таблиці (Н.Гавриш)

Коректурні таблиці – це інформаційно-ігрове поле з різною кількістю клітинок (від 9 до 25), заповнених предметними картинками (цифрами або буквами, символами чи знаками, геометричними фігурами)

Завдання для дітей під час роботи з коректурними таблицями:

- * Знайти правильну відповідь;
- * Назвати потрібне слово/слова;
- * Пояснити свої дії;
- * Висловити власну думку.

Свійські птахи

Асоціація – поняття, що виникає при згадування поняття. В основу створення, асоціативних карт покладено принцип інтелектуальних карт: у центрі аркуша розміщують картинку, яка відображає ключове поняття (наприклад, дім, осінь, весна, фрукти, кубик...), а простір навколо неї заповнюють різними зображеннями, які стосуються ключового поняття або ніяк з ним не пов’язані.

Дітям пропонується з’єднати лініями взаємопов’язані з ключовим поняттям картинку й обґрунтувати свій вибір. Робота з асоціативною картою спонукає дітей до роздумів, міркувань, активізуючи їхню уяву, мислення та зв’язне мовлення.

Наступний метод, який не можна залишити без уваги, це метод наочного моделювання. Д. Ушинський писав: «Учить дитину якимось невідомим йому п’яти словам – він буде довго і марно мучитися, але зв’яжіть двадцять таких слів з картинками, і він засвоїть їх на льоту». Отже, актуальність використання наочного моделювання в роботі з дітьми полягає в тому, що:

– по-перше, дитина дошкільного віку дуже пластична і легко навчається, але для більшості дітей характерною є швидка стомлюваність і втрата інтересу до заняття. Використання наочного моделювання викликає інтерес і допомагає розв’язати цю проблему;

- по-друге, використання символічної аналогії полегшує і прискорює процес запам'ятовування і засвоєння матеріалу, формує прийоми роботи з пам'яттю;
- по третє, застосовуючи графічну аналогію, діти вчаться бачити головне, систематизувати здобуті знання.

При цьому необхідно враховувати загальнопедагогічні принципи дидактики, зокрема, поетапність засвоєння дітьми рідної мови:

- збагачення словникового запасу;
- побудова простих речень;
- складання зв'язної розповіді, спираючись на низку символів, доцільних у кожному конкретному випадку;
- складання творчої розповіді з опорою на певні моделі.

Моделювання виключає формальну передачу знань – вивчення об'єкта чи явища відбувається в ході інтенсивної практичної і розумової діяльності, розвиваючи мислення і творчі здібності людини будь-якого віку.

Завдання методу:

- вчити дітей граматично правильно, зв'язно та послідовно висловлювати свою думку;
- вчити переказувати невеликі твори;
- удосконалювати діалогічну мову;
- формувати вміння вільно, невимушено вступати в розмову, підтримувати діалог;
- вчити описувати предмет, картину;
- виховувати бажання говорити як дорослий.

Основна ідея методу – формування пізнавальної активності дошкільників шляхом активного застосування методу моделювання. Такий підхід дозволяє дітям на рівні наочно-образного мислення засвоювати складніші знання й уміння, розуміти деякі принципи, зв'язки і закономірності, що знаходяться в основі предметів і явищ, які нас оточують, вибудовувати цілісну картину світу. Таким чином, цей метод пропонується застосовувати тоді, коли потрібно показати дітям внутрішні, часом приховані від безпосереднього сприйняття властивості, якості, зміст і відносини різноманітних об'єктів у реальному світі.

Модель казки "Колобок" за методом наочного моделювання

Модель казки «Ріпка»

Для складання описових розповідей у роботі з дітьми дошкільного віку доцільно використовувати кола Ейлера. **Кола Ейлера** – це геометрична схема, за допомогою якої можна наочно відобразити відносини між поняттями або множинами об'єктів. Вони були винайдені Леонардом Ейлером в 18 столітті і з тих пір широко використовуються у математиці, логіці і в різних напрямках. Враховуючи простоту і наочність моделі кіл Ейлера, вони можуть бути з успіхом використані в дитячому садку на заняттях з розвитку мовлення. Ознаки предмета в колах Ейлера позначаємо схематично, за допомогою позначок.

Використовуючи кола Ейлера дитина вчиться зіставляти, узагальнювати, групувати матеріал в цілях запам'ятовування, розвивається мовлення, пам'ять і мислення. Для розвитку зв'язного мовлення, оволодіння прийомом порівняльного опису на заняттях з дітьми використовують заздалегідь намальовані схеми, кола Ейлера. Відмінність предметів вказані схематично в колах, подібності, однакові ознаки предметів, вказані в перетині кілець.

Наприклад порівняльний опис лисиці і зайця.

Лисиця і заєць – це дикі тварини. Заєць – маленький, а лисиця – більша. У зайця літом хутро сірого кольору, а у лисиці рудого. Заєць – їсть овочі, а лисиця – хижак.

- широко використовуються прийоми активізації мовлення дітей:
- крісло оповідача;
- відкритий мікрофон;
- розповіді-серіали;
- крісло мрійника;
- хвилинки мовленнєвої творчості.

Наступна інноваційна технологія з розвитку зв'язного мовлення, яка заслуговує на увагу – **«Складання синквейнів»**. Ця форма роботи допомагає розширити словник дітей, розвиває у дітей уяву, мислення.

Синквейн – це один з прийомів активізації пізнавальної активності дітей, формування їх розумового та мовленнєвого розвитку. Слово “синквейн” походить від французького слова “п’ять” і означає “вірш, що складається з п’яти рядків”.

Синквейн – це не звичайний вірш, а вірш, написаний відповідно до певних правил. У кожному рядку задається набір слів, який необхідно відобразити у вірші.

Схема складання синквейну

- Перша строчка – тема синквейну (одне слово) – означає об’єкт, про який піде мова.
- Друга строчка – два слова (прикметники або дієприкметники), дають опис ознак та властивостей предмету.
- Третя строчка – три слова (дієслова або дієприкметники), що описують характерну дію об’єкта.
- Четверта строчка – фраза з чотирьох слів, що описує особисте відношення автора до об’єкта.
- П’ята строчка – одне слово, що характеризує суть предмету.

Щоб навчити дітей складати синквейн, їм пропонують наступні вправи, метою яких є уміння виділяти з потоку мовлення потрібне слово.

1. За допомогою сигналів (плескання в долоні, підняття руки) вибрати слово, найбільш відповідне по змісту до картинки (вовк, лисиця).

Лисиця – доброта, хитрість, злість.

Вовк – зло, радість, захист.

Робота в групах.

2. Гра “Який, яка, яке?” (на столі лежать картинки, наприклад м’яч, квітка, лимон, цукерка і так далі).
3. Гра “Злови м’яч” Вихователь називає слово-предмет і кидає м’яч дитині, вона в свою чергу, називає слово, що асоціюється з названим словом. Обов’язкова умова – всі слова відповідають на питання хто? або що? Наприклад: м’яч – гра, мама – зустріч, ранок – сонце.
4. “Аукціон слів”. З дітьми можна складати синквейн за допомогою навідних запитань, а також доповнювати словами “недописаний” синквейн.

Наприклад:

Хлопчик

Охайний,...

Малює,...

Він все встиг зробити.

Радість!

Листя.

Яке? (2 слова).

Що робить (3 слова).

Речення (своє відношення до листя).

Слово, що асоціюється з названим словом.

Таким чином, ефективним засобом вирішення складних завдань із розвитку мовлення дітей дошкільного віку, засобом подолання певних труднощів у складанні описових розповідей, поганому запам’ятовуванні віршів, порушенні мовлення, бідному словниковому запасі, швидкій втомі, нецікавості тощо виступають нестандартні прийоми розвитку мовлення.

Великий обсяг знань, який дитина не може засвоїти на основі словесного пояснення дорослого, вона легко засвоїть, якщо цю інформацію подати у вигляді дій із наочними моделями, що відображають істотні риси досліджуваних явищ. Нестандартний матеріал сприймається ними як доступний, цікавий, загадковий, незвичайний. Нестандартні прийоми будуть найбільш дієвими лише тоді, коли вихователь залучатиме і дітей до створення нових моделей та використання їх у навчально-мовленнєвій діяльності, як підказку, як маленьку «хитрість» чи «невеличкий секрет», відомий лише їм, адже діти полюбляють все таємниче. Крім того, символи, «створені» самими дітьми, стають для них більш зрозумілими, а значить і більш доступними у використанні.

